

BIBLIOTEKA
SHËTETIT

SH-32

713

HALIL
JAÇELLARI

MIREMENGJES NUJERREZI

TREGIME

814-32
713.

HALIL JAÇELLARI

MIRËMËNGJES, NJERËZ!

tregime

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

DITËT E PARA TË PRANVERËS

Era që frynte nga lindja i shpërndau retë. Shiu që ra ditët e fundit e zbuti kohën, por prapë mëngjeset ishin të ftohta.

Zenel Grona fshiu djersën me mëngën e këmishës, mori frymë thellë e vazhdoi ta qëllonte me të gjithë forcën trungun e lisit.

Lisi i rrëzuar përtokë ishte ende i fortë. Sëpata kërciste duke goditur drurin dhe jehonat përhapeshin thellë në pyll.

«Ku kuu... ku kuu...», — nisi papritur qyqja, si të donte të mbante ritmin e sëpatës. Dielli ende s'kishte dalë. «Ku kuu... ku kuu...».

«Më munde, e mallëkuar», — tha me vete Zeneli duke kujtuar fëmijërinë. E ëma e porosiste gjithmonë në vogëli që të mos dilte nga shtëpia pa ngrënë mëngjesin.

Qyqja vazhdonte kukunë me nge. Një zog rrahu krahet pranë. Skifteri u lëshua pas tij me tërë shpejtësinë dhe ai zuri të cicëronte i tmerruar. Zeneli ndoqi me sy fluturimin gjithë dredha të zogut që kërkonte t'i shpëtonte skifterit. Ata u zhdukën thellë në pyll, njëri për t'i shpëtuar thonjve të vdekjes, tjetri për të vazhduar jetën.

Pasi i bëri drutë, i lidhi mirë e i hodhi në sup. Kali i kishte ngordhur disa ditë më parë. Nën peshën e druve Zenelit iu kujtua ajo ditë.

...Kishte qenë në kopsht duke rregulluar lesën e por-

tës, kur kishte parë të birin që vraponte drejt tij. Djali dukej shumë i tronditur. Ai deshi të thoshte diçka, por i kishte mbetur fjala në grykë.

Shtrengoi grushtat e vegjël te sytë e përlotur e mezi tha:

— Kali, baba, kali!..

Zeneli vrapoi drejt oborrit, ku e gjeti doriun e tij shtrirë. Kali ngriti edhe një herë kokën kur njohu të zotin, si të donte t'i kërkonte ndjesë që po e linte. Fshatari u ul pranë kafshës, ia mori kokën me të dyja duart dhe ia vuri ngadalë mbi gjurin e tij. Sytë e kalit shkëlqyen si të shprehnin mirënjohjen më të thellë. Kurse sytë e të zotit shprehnin një dhembje të trubullt.

Fëmijët po qanin në heshtje. Kali ishte pjesëtar i familjes së tyre. Duke vështruar djemtë, Zeneli e mblodhi veten. Filloi t'i përkëdhelte dhe u tregua aq i dashur atë ditë me ta, sa fëmijët pothuaj e harruan kalin. Ai që nuk e harroi ishte Zeneli. Drutë që kishin rënduar vite të tëra në kurrizin e kafshës, tani do t'i peshonin atij mbi shpatulla.

... Këto po mendonte Zeneli tek po kthehej në shtëpi i kërrusur nën barrën e druve. Djersët në rrëkera të vogla i zbrisnin nga balli, i vishnin sytë e i pikonin nga maja e hundës. Jeta tani do të rëndonte e tëra në kurrizin e tij.

Duke ngjitur të përpjetën drejt shtëpisë, atij iu kujtua se si i tendoseshin muskujt e se si gulçonte kali në këtë copë rrugë të vështirë.

Tani kali nuk do të gulçonte më, kështu që i mbetej atij të gulçonte.

Ata kishin qenë miq të vjetër e për vite të tëra e kishin mbajtur së bashku peshën e rëndë të varfërisë.

I këputur, Zeneli e kujtoi edhe një herë me dhembje kalin e tij plak.

Dikush qeshi përtej gardhit. Zeneli vështroi andej. Qehajai i Hamdi beut i ktheu krahët. Një çast ai mendoi të lëshonte drutë e t'i hidhej atij me të gjithë tërbimin e një njeriu që e shtyp një peshë mbi supe. Po veprimi shpesh nuk i ndjek mendimet. Sidomos kur fëmijët janë të leckosur e të presin në shtëpi. Shtrëngoi nofullat e gjera e lëpiu buzët. Një nyje e vriste shumë në anën e djathtë e ai, duke ecur, hidhej për t'u ndërruar pozicionin druve. Qeni i doli përpara i gëzuar e deshi t'i përkëdhelej, por Zeneli i futi një shqelm dhe ai u largua duke ulëritur nga dhembjet. U largua dhe u tulat diku pa u ndier. Mbase dhe i habitur. Ja kishin shpërblyer gjithë atë zell dashurie me një harbutëri të pashembullt. Duhej ta mësonte dhe ai se njeriu, kur është i ngarkuar rëndë, paska ca vese të çuditshme.

— Uf!, — ia bëri Zeneli dhe i hodhi drutë në mes të oborrit. Fshiu djersët me pëllëmbët e ashpra e psherëtiu. Një gjel rrahu krahët majë gardhit e pastaj krenar e zgjati sa mundi këngën.

— Plaç të preftë!, — dëgjoji ai të shoqen, e pastaj një të pallur të lehtë viçi.

Dy djemtë e mëdhenj, njëri shtatë dhe tjetri pesë, bisedonin brenda në kasollen e lopës. Zërat e tyre iu dukën Zenelit si cicërime zogjsh. E shoqja, duke mjelur lopën, zemërohej me të madhin, që si dukej humbte pas bisedës me të vëllanë dhe nuk e mbante mirë viçin. Zenel Grona mori frymë thellë. Ajri ishte i pastër dhe i freskët. Djali i madh i tregonte të vëllait se si e kishin therur demin e Hamdi beut.

— Po ne, — tha papritur i vogli, — po ne çfarë do të therim?

— Theri babai atë gjelin e kuq, — tha Naimi, djali i madh.

— Po ta shikoje, — vazhdoi i vogli dhe filloi përsë-

ri të tregonte se si e kishin therur demin. Zeneli dëgjonte i heshtur dhe i lodhur. Nga dera gjysmë e hapur e shtëpisë pa të bijën që hapi gojën dhe shtriu krahët, sikur do të fluturonte.

— Babi, — i qeshi fytyra asaj menjëherë, — do të shkosh sot në qytet, babi?... Do të na blesh sheqer?... — Iu afrua si mace dhe u tulat në qillotat e tij prej shajaku. Zeneli i përkëdheli flokët, pastaj me duart e tij të mëdha e ngriti lart dhe e puthi.

— Më shpove, o babi, më shpove, — u ankua vajza tërë naze dhe e fshehu fytyrën në supin e tij.

— Kur do të kthehesh?, — e pyeti e shoqja, kur ai ishte bërë gati të nisej për në qytet.

— Nuk vonohem. — Hodhi hejbet në krah dhe u nis me hap të rregullt.

Fëmijët, të mbledhur rreth së ëmës, e ndoqën të atin me sy. Ai sa vinte e bëhej më i vogël. Trupi si lis i Zenelit dalëngadalë u shndërrua në një pikë të zezë, që i ngjitej faqes së malit. Pastaj ai u fut në pyll dhe ata nuk e panë më.

Duke ngjitur të përpjetën drejt qytetit, Zeneli llogariste vezët që kishte brenda në hejbe, llogariste lekët që do të merrte nga djathi, llogariste se çfarë mund të blinte dhe çfarë nuk do të mund të blinte, por tani nuk ishte kjo më e rëndësishmja. Më parë duhej të shiste vezët e djathin, ndryshe nuk mund të blinte gjë prej gjëje.

Nuk i vajti ters atë ditë.

I shiti shpejt ç'kishte për të shitur, u bleu fëmijëve nga një palë këpucë dhe i gëzuar e i lodhur e mori përsëri rrugën drejt fshatit.

Në qafë të malit u ul pranë një burimi. Dielli varej drejt perëndimit. Nxori nga trasta pak bukë, një qepë, pak djathë e hëngri ngadalë, duke vështruar atje larg, në fund të luginës. Një mjegull e hollë mbulonte shtëpitë e fsha-

tit të tij. Drodhi një cigare dhe e piu me kënaqësi. Pastaj piu edhe një herë ujë. Burimi ishte i kthjellët. Para se të takonin buzët në ujë, ai pa se nga poshtë e vështronte një fytyrë e gjerë, me mjekër të zezë, me vetulla të trasha, me flokë të dendur e me vështrim të ngrysur. E vështroi një çast fytyrën e tij, pastaj përplasi buzët në sipërfaqen e ujit dhe ajo u rrudhos duke u dredhur e tëra. Duke zbritur të tatëpjetën drejt fshatit, dëgjoi të shtëna pushkësh.

Ndaloi, mbajti vesh, pastaj e mori me mend se ato vinin nga kopshti i Hamdi beut.

Hamdi beu shtronte gosti të madhe çdo verë ditën e shënuar. I kishin ardhur miq nga ana e anës dhe kishin filluar të pinin që në drekë. Njëri prej miqve, pasi kishte treguar zotësi në raki, tani po tregonte një tjetër aftësi të rrallë. Nga njëqind hapa larg kishte bërë copë tri kuti duhani dhe festen e zezë të nënprefektit e kishte shpuar disa herë me radhë. Gazi dhe hareja ishin ngritur në qiell. Në kulmin e suksesit, i dehur nga rakia më parë e tani nga lëvdatat, thirri:

— E shikoni atë që ecën në rrugë?

Të gjithë vështruan andej nga tregonte ai me dorë.

— Do t'i rrëzoj qeleshen nga koka...

— Jo, — iu hodh një tjetër nga miqtë, — u çmende? po sikur t'ia mbash drejt e në kokë!?!...

— Jo, — tha ai me rrëmbim, — unë i rrëzoj qeleshen, e atë s'do ta gjejë gjë prej gjëje.

— Mos, Xhafë, do ta marrësh në qafë! — Ai që kundërshtoi i zuri grykën e pushkës për ta ndaluar.

— Pse trembeni?, — tha atëherë nënprefekti. — Xhafa ndan edhe qimen. — Pastaj urdhëroi atë që kërkonte ta ndalonte Xhafën: — Lëshoja pushkën!

Tjetri u bind menjëherë.

Të gjithë vështruan se si u ngrit gryka e pushkës dhe mbajtën frymën, bashkë me atë që vështronte me një

sy nëpërmjet shënjestrës qeleshen e bardhë të Zenel Gro-nës. Zeneli ecte i lodhur dhe i qetë. Ai kurrë nuk e merr-te me mend se nja 50 hapa larg një grykë pushke po e shoqëronte hap pas hapi.

Dëgjoi një të shtënë dhe një vërshtëllimë përmbi ko-kë. Qeleshja i fluturoi si me magji dhe ra disa hapa më tej.

Në fillim nuk kuptoi asgjë. Njëherë kujtoi se mos ia mori era. Por, kur e pa të shpuar dhe dëgjoi zhurmën që vinte nga kopshti, gjithçka iu bë e qartë.

I zbetë, vështroi edhe një herë qeleshen. Kaloi do-rën mekanikisht mbi flokët e shkrumëzuar, pastaj me egërsinë e një ariu, që ndien forcën e pamposhtur të mus-kujve të vet për t'u hedhur në sulm, u afrua rëndë-rëndë atje ku pak më parë brohoritja e të qeshurat kishin pla-sur si bombë.

Ata heshtën si me magji, sapo e panë t'u afrohej ai njeri i egërsuar, që i dridheshin flegrat e hundës nga tër-bimi.

— Ti? . . . — iu drejtua Zeneli me sytë gjysmë të mby-llur Xhafës, që e mbante pushkën mbështetur në tokë e grykën lart.

Xhafa nuk i rezistoi dot atij vështrimi të egër. Qepa-llat iu përplasën dhe e ndjeu se u zbeh.

— Ta paguaj qeleshen, — i tha me kapadaillëk, duke dashur të mos u jepte të kuptonin të tjerët se një ndjenjë frike e çuditshme e kishte pushtuar që në çastin e parë që u ndesh me vështimin e Zenelit. Me një lëvizje të rrufe-shme Zeneli ia rrëmbeu pushkën dhe e theu duke e për-plasur me forcë te një trung. Pastaj e vështroi edhe një herë nga koka te këmbët me sytë gjysmë të mbyllur dhe u kthye. Hodhi hejbet në sup dhe u nis pa vështuar prapa. Trupi i tij i madh lëkundej në çdo hap. Kapërceu gardhin dhe mori rrugën drejt shtëpisë.

Qielli ishte i kaltër. Vetëm atje larg mbi majat e mprehta të maleve, re të bardha lëviznin të heshtura.

Zeneli mori frymë thellë i lehtësuar. Ishte i kënaqur. E kishte zbrazur zemërimin. Shpejtoi hapat dhe atë çast nuk e ndjeu lodhjen e ditës. Sytë i shkëlqenin nga gëzimi. E prisnin fëmijët. Përfytyroi se si do të vraponin ata sapo ta shihnin dhe iu kujtuan këpucët që u kishte blerë. E shpejtoi edhe më shumë hapin padashur...

Një krismë oshëtiu tejpertej luginës. Pastaj një hesh-tje e plotë. Dukej sikur atë çast pranvera po përgjonte. Zeneli rënkoi dhe ra përmbys. Plumbi e mori nga prapa drejt e në zemër. Fytyra e mbytur në djersë iu shtrembë-rua nga dhembja.

Me mundim ai arriti të ngrinte edhe një herë kokën e të vështronte përpara. Gjithçka lëkundej e deformathej. Pastaj koka iu përplas përsëri në tokë. Fytyrën ia rrahën rrezet e diellit që po perëndonte. Sytë e hapur pasqy-ronin gjithë shkëlqimin e horizontit. Mbase prandaj i du-kej sikur shihte një zjarr që digjej pranë tij. I dukej sikur fëmijët hidheshin të gëzuar rreth zjarrit. Atëherë u kuj-tua se ishte festë. Ishte dita e verës. U kujtua për këpu-cët e filloi t'i kërkonte. Por u errësua e ai ndiente të ftoh-të. U drodh disa sekonda, rënkoi, e pastaj mbeti ashtu i shtrirë me fytyrë nga dielli.

Një rrëke gjaku, që i dilte nga kraharori, formoi nga-dalë një pellg të kuq. Në të pasqyrohej qielli, fytyra e tij pa jetë dhe pranvera që heshte.

KOMSHIA

Isha i lumtur. Më dukej se isha më i lumturi në atë lumë njerëzish që mbushnin rrugët e Tiranës. Takoheshim çdo ditë në njërin nga stolat e parkut. Nuk e di pse edhe tani ai stol më duket ndryshe nga stolat e tjerë. Më duket sikur hesht i druajtur, pa ditur ç'të më thotë. Atë natë shkova në shtëpi shumë i gëzuar. I thashë nënës se do të fejoheja me Elsën. Nuk e di pse mendoja se edhe ajo do të gëzohej. Ftohtësia e nënës më ra si gozhdë në zemër.

— Gëzim!, — u hodh atëherë papritur motra ime.

— Ajo ka pasur një djalë kur ti ishe ushtar.

— Gënjën!, — thirra unë mekanikisht.

— Nuk të gënjej, Gëzim. Ti, po deshe, pyet.

E vështrova motrën drejt si i çakërdisur. Pastaj, pa thënë asnjë fjalë, dola nga shtëpia. Në fillim doja të shkoja drejt tek ajo, por nuk e di pse ndërrova mendim. I hipa autobusit dhe dola.

*

* * *

Elsa është vajza e vogël e komshiut ttonë. Shtëpitë tona i ndan vetëm një gardh. Kur u ktheva nga ushtria para disa muajsh, në fillim u habita me ndryshimin e saj. Mirë thonë se vajzat rriten shpejt. Unë isha mësuar ta shihja atë këmbëzbathur, duke vrapuar nga një qoshe e oborrit në tjetrën, të hidhej mbi gardh si mace, kurse tani ajo ecte ngadalë-ngadalë, hijerëndë. Në fillim më qeshej.